

קול צופיך

מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

ניצבים-וילך - תשנ"ט - מאת מרן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

בית דוד.

וגי'ע ותפארתנו הבא"ח הסביר, בספרו בן יהוידע על מסכת ר"ה י"ח: כבני אמרנא - שהצאן פתי כמו שכתוב בפסוק "ויסע כצאן עמו", וכתוב במדרש בשלח שאפי' הצאן מחבל בעצים מקילין בענין התשלום לבעלים, והי' נוהג אתנו כצאן. כבני מרון - כמעלות של בית חורון - המקום צר מטבעו ואדם יכול לומר לקב"ה, חטאתי מפני הדוחק, ההכרח, ולא בגלל שרציתי לחטוא. כחילות של בית דוד - כתוב: "אלה הגיבורים אשר לדוד עדינו העצני". חיילי בית דוד היו חשובים ביותר, אחד הרג שמונה מאות אויב, ודוד המלך ע"ה התפלל: "יפול מצדך אלף ורבעה מימינדך", אלה שמות הגיבורים אשר לדוד.. וכי' עדינו העצני על שמונה מאות חללי" שמואל ב' כ"ג ח' אבישי על שלש מאות חלל שם פסוק י"ח . וכך אדם צריך לעמוד בראש השנה לפני הקב"ה עם חבילות חבילות של מצוות מאות ואלפים, של מצוות ומעשים טובים.

ויש עוד לבאר הראשון אמר כבני אמרנא - זהו שאמר דהמע"ה יתעיתי כשה אובד בקש עבדך' השה אינו יודע לחזור לעדר כמו השור והחמור המכירים את מקום רבצן, והרועה צריך לחלל בחליל שיקבץ אותם. כן אנו ברה"ה כמו שה כמו כבש ואנו אומרים לקב"ה: טעיתי! תעיתי! ואינני יודע לחזור - החזירני ה' לדרך הטובה. "בקש עבדך". עיין רש"י ומצודות שם אתה בורא עולם תמשוך אותי.

והשני אמר - כמעלות בית חורון, מסופר על רבי יוחנן שהזקין בגלל שעלה במעלות בית חורון. אומרים לאדם, תעלה ותתעלה ואל תרד ואל תעמוד במקום, וגם אל תחשוש לקטרוגים שיגידו עליך שאתה חשוב ויפשפשו במעשיך אלא תעלה ותתעלה. ואיזהו זקן זה שקנה חכמה. אומר ר"י מעלות של בית חורון אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה והולך ומתעלה מעלה מעלה והם "הזקונינו".

והשלישי אומר, תהיה צדיק גמור כחיילי בית דוד כמו שהגמרא אומרת במסכת קידושין ע"ו ע"ב על הפסוק והתיחשם בצבא במלחמה דבה"י א' ז' שהיה להם זכותם וזכות אבותם שנוצחים, כי צדיקים היו עיין במהרש"ה.

ואמנם, שלשת הדעות הללו אינן מחולקות אלא אדם שואל איך להגיע למדרגת הצדקנות של בית דוד, אומרים לו, בהתחלה תהיה כגדר "תעיתי כשה אובד" ותבקש מהקב"ה שכל לב "בקש עבדך!" "אח"כ תתעלה מעלה מעלה במעלות בית חורון. לבסוף תהיה צדיק כחיילי בית דוד. ואפשר להוסיף "שה פזורה ישראל" ירמיה נ'. מה שה מכין אותו באבר כל גופו רותת כך עם ישראל מאוחדים ומלוכדים, ואז הנח להם. כי אם כואב לאחד כואב לכולם.

בתוך עמי אנוכי יושבת

כתוב "ויהי היום ויעבור אלישע אל שונם ושם אשה גדולה". אלישע בא לבית אשה גדולה - וחז"ל מסבירים שהיתה גדולה במעשים טובים, הכינה שולחן כסא מנורה ומטה מהודרים ונאים לכבוד הנביא והכירה בו שהוא איש אלוקים קדוש והוא רואה איך ביום ראש השנה הכל ערוך יפה ובהידור.

ומכאן! יש להזכיר! כאשר אדם נותן לעני בגדים בצדקה, אל יתן לו מלוכלכים וקרועים וחסרי כפתורים, אלא יקיים בהם 'זה אלי ואנוהו' יתקנם, יתפרם ויתנם נאים לעשות רצון הבורא יתעלה ויתברך שמו לעד. שואל את האשה "מה לעשות לך, היש לדבר לך אל המלך או אל שר הצבא ותאמר בתוך עמי אנוכי יושבת".

מה לה ולמלך ולשר הצבא? הרי היא אשה צנועה היושבת בירכתי ביתה, כך מקשה הזוהר הקדוש בפרשת בשלח דף מ"ד אלא הכוונה אל המלך זה הקב"ה מלך מלכי המלכים הקב"ה, היום הזה ראש השנה בו אנו ממליכים את הקב"ה ואומרים בו המלך הקדוש, המלך המשפט.

השיעור לעילוי נשמת :

מרן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

פרשת השבוע : ניצבים-וילך

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תשנ"ט.

עשרת ימי תשובה

חקל תפוחין קדישין

משה רבינו ע"ה אומר לעם ישראל "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם ושוטריכם כל איש ישראל". הזוהר הקדוש אומר כאשר כתוב "היום" זה ראש השנה זהו היום שבו אנו נצבים לפני ה' למשפט וכל באי העולם עוברים לפניו כבני מרון.

ביום ראש השנה אנו לוקחים תפוח בדבש, יש עדות הלוקחים בדבש, יש בסוכר, יש מבושל העיקר כולם לוקחים תפוח. וכבר האריכו להסביר מנהג זה גי'ע ותפארתנו הבן איש חי בפרשת נצבים והגאון מוילנא.

והפשט של מנהג זה משום שאנו אוהבים את הקב"ה אהבה עזה כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים בצלו חמדתי וישבתי ופריו מתוק לחכי. ופירש רש"י שיה"ש ג' שאנו בחרנו בהקב"ה מכל האלילים. ועי"כ אנו חוסים בצילו ומצוותיו ערבים ומתוקים לנו. וחז"ל בשבת פ"ח הקב"ה אומר עלינו מתוך חיבתו לעם ישראל שאנו כמו תפוח בולט בריחו וטעמו ביער כן אתה בחרתנו. ומאחר שתפוח מסמל קשר של עם ישראל עם הקב"ה ע"כ לוקחים תפוח.

ויש עוד ענין, לפי הזוה"ק ברעיא מהימנא שאנו קוראים בליל ר"ה פרשת אמור דף ק' ע"א יעקב אבינו הלך לאביו יצחק לקבל ברכות ביום ראש השנה ויצחק אבינו אמר עליו "ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'" וראה בני תענית כט: ולפי רש"י תולדות והמדרשים, זה היה בערב פסח, בזוהר תולדות דף קמ"ב וכן בפרקי דר"א פרק ל"ב, וכן בתרגום יב"ע בראשית כ"ז א' והיות ולפי הזוה"ק זה היה בראש השנה, ודרשו חז"ל מהו כריח שדה - 'חקל תפוחין קדישין' כלומר זהו הריח של תפוחין דגן עדן, לכן אנו לוקחים תפוח בדבש.

יש מחלוקת בין ר' אליעזר הסובר שבר"ה נברא העולם לבין ר' יהושע שסובר בניסן נברא העולם. ויש מסבירים שאין מחלוקת, כאן במחשבה וכאן בפועל, וכן בעניין ברכת יצחק ליעקב עיין ר"ה י' י"א.

כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון

כתוב במשנה ברה"ה טז "בארבעה פרקים העולם נידון בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון שטאמר היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם".

ובגמ' יח הובאו שלשה פירושים לבני מרון "מאי כבני מרון? הכא תרגימו כבני אמרנא, ריש לקיש אמר כמעלות בני חורון רב יהודה אמר שמואל כחילות של בית דוד".

הסביר רש"י "כבני אמרנא - ככבשים שמונין אותן לעשרן ויוצאין זה אחר זה בפתח קטן שאין יכולין לצאת כאחד. כמעלות בית חורון - הדרך קצר ואין שנים יכולים לילך זה בצד זה שהעמק עמוק משני צידי הדרך. כחילות של בית דוד - וכבני מרון כבני חילות של מלך, מרון לשון מרות ואדנות וכך היו מונין אותם, יוצאים זה אחר זה כצאתם למלחמה".

לפי שלש הדעות, כל אדם עובר לבד למשפט ואף על פי כן מוסיפה הגמ' 'וכלן נסקרין בסקירה אחת' א"כ למה היה צריך שלושה תיאורים? ומהו ההבדל ביניהם, העיקר שעוברים אחד אחד?

המהרש"א ע"ה הסביר, שזה כנגד הרשעים, בינוניים וצדיקים. הרשעים כצאן, הבינוניים שקולים עמק מכאן ועמק מכאן, והצדיקים כחילות של

קול צופיך

מרון הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

ניצבים-וילך - תשנ"ט - מאת מרון הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

חוזר, "וגם דעת מר"ן י"ל כן שאם אמר מלך אוהב צדקה ומשפט אינו חוזר" ומאחר ויש מחלוקת בין הפוסקים מערכה מול מערכה ע"כ סב"ל ולא חוזר עד כאן תוכן דבריו ואע"פ שבדרך כלל אנו פוסקים שאדם בזמן הזה לא יתפלל תפילת נדבה אא"כ יש ספק במה שהתפלל. עם כל זה כאן משמע דברי כה"ח מאחר ורוב הפוסקים סוברים שאינו חוזר, ע"כ לא יתפלל נדבה. וכן לא ברורה דעתו של מר"ן ב"י ולכאורה ברורה דעתו בב"י בסי' קי"ח ובסי' תקפ"ב ולא יכניס עצמו למחלוקת ולא יחזור ויתפלל אפי' בנדבה עם תנאי אם חייב לחזור תפילה זו חובה ואם לא חייב לחזור תהא כנדבה.

נסתפק אם אמר המלך הקדוש

אם אדם מסופק אם אמר המלך הקדוש או כמו הרגלו הא-ל הקדוש. כתבו התוספות ברכות יב: ד"ה והלכתא אם ספק לו אם אמר אם לא אמר מחזירים אותו. כדאיתא בירושלמי תענית, היה מתפלל ואינו יודע אם הזכיר טל ומטר אם לאו כל שלושים יום בחזקת שלא למוד אם כן בעשיית דליכא שלושים יום צריך לחזור.

וכן פסק בשו"ע סימן תקפ"ג סעי' א' שאם מסופק חוזר לראש וכתב המ"ב סק"ד באם התחיל להתפלל ואמר ובכן וכו' ואח"כ הסתפק אם אמר המלך או הא-ל, אפשר שלא חוזר, ועיין בכה"ח שם סק"ו ושד"ח ר"ה, סימן ג' אות ח' שלא חוזר ונראה אם התחיל את התפילה במנגינת ר"ה שהיא מיוחדת ואח"כ הסתפק אם אמר המלך אינו חוזר.

האם יועיל אמירת תשעים פעם

האם יועיל אמירת תשעים פעם לומר המלך הקדוש כמו שפסק השו"ע בסי' קי"ז בענין הזכרת גשמים.

כתב המג"א דהכא לא מהני שיאמר תשעים פעם דכאן אינו רשאי לומר בא"י דהוי ברכה לבטלה ואם אמר בלא שם א"כ בתפלה שיאמר בשם יחזור ללימודו לומר בא"י האל הקדוש אמנם הפר"ח חולק וגם בברכי יוסף בסימן תקפ"ג כתב דמהני אמירת ברוך אתה השם צ' פעמים ובאר בשדי חמד סימן ג' סעי' ד' שלדעת החיד"א גם אם יאמר ברוך אתה "השם" המלך הקדוש יצא ידי חובה אבל אין הלכה כן ולהלכה פסק בשו"ע הגר"ז וכן פסק המ"ב שלא מועיל אמירת צ' פעמים וכן כתב כף החיים שאדם לא יגיד תשעים פעם כדי שלא יכנס למחלוקת ועיין בשו"ע ר"ז תקפ"ב סעי' ג' ומה שכתב עליו השד"ח שם, ועיין שם שהסביר שלא יעלה על הדעת שיתירו לאמר צ' פעם בא"י ולא נחשוש שאם יאמר בתפלה בא"י יטעה ויאמר הקל הקדוש מאחר והורגל לומר המלך צ' פעמים. שד"ח שם בד"ה גם מה שהבין מדעת פרי"ח וכו' ולאפוקי סברת המג"א.

זכור תוך כדי דיבור

כתב מרון תקפ"ג סעיף ב' אם אמר הא-ל הקדוש ותוך כדי דיבור נזכר ואמר המלך הקדוש אין צריך לחזור וכן הדין בהמלך המשפט. לאחר כדי דיבור אם לא התחיל אתה חונן דעת השדי-חמד מערכת ה"ה סימן ט"ו וכף החיים אות ט' שבדיעבד אומר המלך הקדוש אפילו לאחר כדי דיבור ואע"פ ששד"ח לא ניתא לו סברא זו אבל המ"א תקפ"ב ס"ק ז' פסק שבמקרה זה חוזר לראש.

וצ"ע לכאורה שזה חולק על דעת הרמב"ם בהלכות ברכות פרק ח' הלכה י"א שמשמע בדבריו שאם כשאמר בא"י התכוון לטעות אע"פ שסיים כדן הולכין לפי מחשבתו בעיקר הברכה וכ"ש שטעה ואמר הא-ל הקדוש אע"פ שתקן אותו לא מועיל לדעת הרמב"ם מר"ן שו"ע החמיר לפסוק כרמב"ם בסי' תפ"ט סעיף ו'.

אם התחיל אתה חונן חוזר לראש התפלה ואם הוא שליח ציבור חוזר לראש התפילה ואומר קדושה עיין כה"ח תקפ"ב ס"ק ה' ובא"י ניצבים י"ח. נסתפק השדי-חמד בצום גדליה שטעה ולא אמר המלך הקדוש אבל אמר עננו כשחוזר ומתפלל האם אומר עננו עוד פעם או לא ופסק שמתפלל ואומר עננו מערכת ראש השנה סעיף ג' סימן ט"ו.

המלך הקדוש בברכת מעין שבע

הוא שואל מה את צריכה ביום הזה מהקב"ה שיושב ודן ושופט את כל העולם ואולי יש מקטרגים כמו שר צבא המעקב את התפילות. אמרה לו בתוך עמי אנכי יושבת - אל תבקש עלי במיוחד, כי בשמים יש מקטרגים וימצאו בי עוון ויאמרו שלא מגיע לי, אלא תתפלל עלי בתוך שאר חולי עמו ישראל תבלע אותי בתוך כולם, שלא אבלוט וממילא התפילה תתקבל לרצון. זוהר שם "בתוך עמי".

המלך הקדוש המלך המשפט

אמר רבה בר חנינה סבא משמיה דרב כל השנה כולה אדם מתפלל הא-ל הקדוש, מלך אוהב צדקה ומשפט חוץ מעשרה ימים שבין ראש השנה ויום הכיפורים שמתפלל המלך הקדוש והמלך המשפט ורבי אליעזר אומר אפילו אמר הא-ל הקדוש יצא שנאמר ויגבה ה' צבאות במשפט והא-ל הקדוש נקדש בצדקה, אימתי ויגבה ה' צבאות במשפט אלו עשרה ימים שבין ר"ה ועד יו"ה"כ, וקאמר הקל הקדוש מאי הוי עלה אמר רב יוסף הא-ל הקדוש ומלך אוהב צדקה ומשפט רבה אמר המלך הקדוש והמלך המשפט והלכתא כרבה.

וכתב רש"י המלך הקדוש לפי שבימים אלו הוא מראה מלכותו לשפוט את העולם המלך המשפט כמו מלך המשפט. עיי"ש.

טעה ואמר הא-ל הקדוש נחלקו הראשונים דעת תוס' ברכות יב: דאם לא אמר מחזירין אותו. בתלמודי רבינו יונה מביא דעה שבדיעבד אין מחזירין אותו. להלכה פסק בשו"ע בעשרת ימי תשובה אומר המלך הקדוש ואם טעה ואמר הקל הקדוש חוזר לראש התפילה ואם ש"צ הוא חוזר לראש התפילה ואומר גם קדושה עוד פעם. בא"ח ניצבים י"ז.

טעה ולא אמר המלך המשפט - דעת תוס' ברכות יב: שמחזירין אותו אבל דעת תלמודי רבינו יונה שאם אמר מלך אוהב צדקה ומשפט אין צורך לחזור הואיל ומזכיר לשון מלכות.

אכן בשו"ע סימן תקפ"ג ובסי' קי"ח דעת השו"ע חוזר.

וברמ"א כתב בסימן קי"ח דאם אמר מלך אוהב צדקה ומשפט אין צריך לחזור ולא אמרו שיחזור אלא במקום שאומרים כל השנה הקל אוהב צדקה ומשפט.

וכתב בא"ח ניצבים י"ט בברכת השיבה אומר המלך המשפט ואם טעה ואמר מלך אוהב צדקה ומשפט כיון דזכר מלך אינו חוזר ואע"ג דמר"ן ס"ל חוזר קי"ל סב"ל כנגד סברת מרון וכן כתב רבינו יחיאל אחי הטרור מובא בטור סימן קי"ח שבכל השנה אומר הקל אוהב צדקה ומשפט ובעשיית אומר מלך אוהב צדקה ומשפט ובכלל הוא מקשה לא מצאנו חתימת ברכה עם "מלך" ועיין שם ב"י והב"ח. עיין במעדני יו"ט על הרא"ש שכתב גירסת הרי"ף היא כל השנה אוהב צדקה ומשפט ולא מלך אוהב. עיי"ש ותשובת הרמב"ם בשו"ת סי' קפ, ב הוצאה חדשה שם שאלו אותו "ברכה י"א משמונה עשרה אשר חתימתה מלך אוהב צדקה ומשפט. אין צריך להזכיר מלך רק בעשרת הימים שבין ר"ה לבין יום הכיפורים" וכו'. והרמב"ם משיב שם "ונוסח הברכה הי"א הוא היחוסם בה בא"ה אוהב צדקה ומשפט ואינו חייב להזכיר מלך אלא בעשרת הימים כמו שאמרת" הרי שלדעת הרמב"ם אם אמר מלך אוהב צדקה ומשפט ובעשיית אומר מלך וכו' יצא ידי חובה אבל אם כל השנה אומר מלך וכו' בעשרת ימי תשובה צריך לומר המלך המשפט. ואז אולי אפשר לתרץ מה שכותב הרמב"ם בהלכות תפילה פ"ב הלכה י"ח שתמיד אומר מלך אוהב וכו' וכן בנוסח התפילה. וכבר רמז על זה החיד"א בברכ"י ולדעתו שם העיקר כמו הרמב"ם בהלכות ולא בשו"ת.

ואע"פ שכתב החיד"א בברכי יוסף שמה שקובע זה דבריו בהלכות תפלה שבכל השנה אומר מלך אוהב צדקה ומשפט ובעשיית אומר המלך המשפט. אע"פ אינו אומרים סב"ל ואינו חוזר, ובפרט לאחר שראינו שו"ת הרמב"ם, ואמנם יש דעות שיחזור ויתפלל תפלת נדבה.

אבל כתב שכה"ג שכיון שרוב הפוסקים ס"ל דאינו חוזר לכן להלכה למעשה אינו חוזר וגם אינו מתפלל תפלת נדבה, ועיין בכה"ח ס"י קי"ח ס"ק א' ועיין שם שהביא משכה"ג בסי' תקפ"ב שרוב הפוסקים סוברים שאינו

קול צופיך

מִן הַרְאִשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵל הָא-לְקִי הַרְבַּ מְרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

ניצבים-וילך - תשנ"ט - מאת מִן הַרְאִשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

טעה ובמקום לומר וכתוב אמר בספר חיים, כתב ר"פ חלק ג' סימן ל"ט שאעפ"כ צריך לחזור ולומר בספר שום בשים שלום כיון שלא אמרו במקומו צריך לחזור ולאומרו כתיקון חכמים.

אמירת לעילא

מנהג אשכנז להוסיף בקדיש ולכפול תיבת "ולעילא" ומנהג הספרדים לא להוסיף כדי שלא לשנות ממנו כ"ח תיבות ומנהג חב"ד כל עשיית כספרדים ורק בנעילה הם כופלים "לעילא".
אומרים בסוף התפילה עושה "השלום" לדעת כה"ח סי' נ"ו ס"ק ל"ח לא אומרים בקדישים "השלום" רק בשני מקומות קדיש תתקבל של שחרית ושל מנחה שהוא המשך התפילה. ובסידורי אשכנז כתוב שאומרים גם בכל הקדישים. ויש סידורים שאפילו בסיום העמידה לא כתבו שאומרים "השלום" אולם לפי שער הכוונות אומרים בסיום התפילה בעיית "השלום" שער הכוונות דף נ' ע"א.

חילול שבת

יש להעמיד דברים שאמרו בזמנו על דיוקם. שמירת שבת היא חשובה לאין ערוך והשומר שבת מעיד כלפי העולם שהקב"ה בראו בשה ימים וביום השביעי שבת וינפש ומי שמחלל שבת כופר במעשה בראשית ויש לו דין מומר לכל התורה. ואעפ"י כן כאשר יש צורך לחלל שבת ח"ו בעניין פיקוח נפש אין לוקחים גוי שיעשה זאת אלא דווקא יהודי אם ישנו והטעם לכך שמא הגוי יתעב או יזלזל בטיפול ועוד שמא יטעו להבא לומר שאין לחלל שבת בפיקוח נפש ע"י יהודי עיין שו"ע סי' שכ"ח סעי' י"ב וכל הזריז לחלל שבת בדבר שיש בו סכנה הרי זה משובח שם סעי' י"ג.

אמנם דין זה אינו מבטל את המושג "גוי של שבת" ואפשר להיעזר בו במקרה של צורך מיוחד ועיין שו"ע או"ח סימן ש"ז ובפרט למנוע חילול ה' וחילול שבת בפרהסיא בריש גלי ובמחיאיות כפיים.

וע"כ גם במקרה של חילול השבת הפומבי של העברת ה"טורבינות" בשבת דווקא, צריכים ואפשר להעבירם ביום חול ויש הרבה דרכים אם רוצים. אבל בעוונות העבירו בליל שבת עם הרבה חילול ה'. וע"כ השבנו שאפשר להשתמש בגוי וזאת בחמישה תנאים כנגד חמישה חומשי תורה ונגד עין הרע ובתנאי שיקבלו את כולם:

- א. יטענו את המטענים על המשואות בערב שבת.
- ב. נהג בפועל יהיה גוי וכן כל העובדים.
- ג. גם השוטרים והמאבטחים יהיו דווקא גויים ולא יהודים.
- ד. ייסעו רצוף בלילה ואף שיחסמו כל התנועה בליל שבת ולא ייסעו במכוניות מרמת השרון ועד אשקלון כל הכביש שיהא פנוי רק להסעת הטרבינות - אדרבה! יתכבדו הנוסעים וישבו בביתם. יקדשו לכבוד שבת "וינוחו בו כל ישראל מקדשי שמך".
- ה. כשהגיעו לאשקלון לא יפרקו הציוד עד מוצאי שבת וה' הטוב יכפר בעד כלל עם ישראל!

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

פסק מִן הַרְאִשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל
שבע המלך הקדוש והוסיף רמ"א וה"ה אם חל ר"ה בשבת וחותרם בשל שבת לבד וכן כשחל יום כיפור בשבת.

מה הדין אם טעה ואמר הא-ל הקדוש שאין כמוהו כתב הפר"ח ומטה יהודה שאינו חוזר אבל שכנה"ג כתב שחוזר וכן פסק החיד"א במחזיק ברכה סעיף ג' לפי דעת האר"י הקדוש ואמר כל המחלוקת רק לפי הפשט ולא לדעת האר"י, ועיין כה"ח תקפ"ב ס"ק ח' שהביא דעות לשני הצדדים ומסקנה שיחזור, כי חובה היא שהרי אם אדם לא התפלל ערבית ליל שבת אם שמע מעין שבע יצא ובלבד שהשי"צ יכוון להוציאו יד"ח ולכן אם אמר ברוך אתה ה' וטרם אמר והזכיר שם ה' יחזור ויאמר המלך הקדוש שאין כמוהו וכו' אבל אם אמר בא"ה יפסיק ויאמר למדני חוקיך ויחזור להמלך הקדוש שאין כמוהו וכו' אמר בא"ה מקדש השבת חוזר לראש הברכה של מעין שבע. ומענין שמש"ב שם ס"ק י' לא הכריע.

זכרנו

כתבו התוספות ברכות יב: ד"ה והלכתא וכן זכרנו מי כמוך וכתוב לחיים ובספר חיים מחזירים אותו אם לא אמר דכל המשנה ממשטב שטבעו חכמים אינו יוצא ידי חובתו.

אבל הרא"ש כתב פרק א' דברכות סימן טז ותמיהני למה מחזירין אותו מאחר שאינו מוזכר בגמרא ותקנת גאונים היא לאומרו ועל כן אין זה נקרא משנה ממשטב ברכות מאחר שלא הוזכר בגמרא וע"כ אין מחזירין אותו. ומגמרא ברכות לד. משמע לכאורה שלא לאומרו בכלל שכתוב שם אמר רבי יהודה לעולם אל ישאל אדם צרכיו לא בשלוש ראשונות ולא בשלוש אחרונות אלא באמצעיות ותירצו התוס' ד"ה א"ל: פירש ר"ח ורבינו האי דוקא ליחיד אבל צרכי ציבור שואלין ולכן אנו אומרים זכרנו אמנם בכסף משנה בהלכות תפלה פרק ב' הלכה יט מביא את דברי הר"ן בשם הרמב"ן שכתב במסכת סופרים וכשם שחתימתן של ר"ה ויו"כ שונה משאר ימים כך תפילתם שונה ואין אומרים זכרנו בג' ראשונות ובג' אחרונות אלא בשני ימים טובים של ר"ה ויו"כ ואף באלו בקושי התירו, ומשמע שבעשיית לא אומרים מדין אין שואלין בג' ראשונות ואחרונות.

להלכה פסק מִן הַרְאִשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל
מחזירין אותו אפילו לא עקר רגליו רק שסיים אותה ברכה וה"ה אם לא אמר וכתוב ובספר נמי דינא הכי". ולמעשה לדוגמא "זכרנו" אומרים בברכה ראשונה של התפילה לפני מלך עוזר ומשוע ומנון. אם לא אמר שם וזכר מיד זכרנו וכו' מלך עוזר וכו' וכן אם אמר רק ברוך אתה. אולם אם אמר ברוך אתה ה' הזכיר שם ה' לא יאמר למדני חוקיך אלא ימשיך את התפילה וכן הדין שצריך מי כמוך בברכה שניה שאומר אחרי ומצמיח ישועה לפני ונאמן וכו'. וכן הדין בברכה י"ח אומרים וכתוב וכו' הספרדים אומרים אחרי וכל החיים יודוך סלה. לפני ויהללו והאשכנזים אומרים לפני וכל החיים וכו'. אם לא הזכיר שם ה' של בא"ה הטוב שמך וכו' חוזר ואומר וכתוב אלא שכאן יש מחלוקת אם יחזור ויאמר ויהללו וכו' שמזכיר "הקל" ישועתנו ועזרתנו שחוזר על שם קל פעמים. עיין למש"ב תקפ"ב ס"ק ט"ז כדלהלן וכן בברכה אחרונה שים שלום אומר ובספר חיים וכו' אחרי ברב עוז ושלום לפני בא"ה המברך וכו'.

ואם שכח ולא נזכר רק אחרי הברכה שהזכיר שם ה' כתב בא"ח שם כ' וכך החיים אות ל"ב שיאמר אותה בשומע תפילה. ובשבת ובר"ה יאמר אותה קודם שיעקור רגליו ודווקא זכרנו שהיא בקשת חכמים אבל מי כמוך אין לה תשלומין שאינה בקשת חכמים וכן באמירת וכתוב, ובספר, שהם בקשת רחמים יאמר קודם שיעקור רגליו.

לא אמר וכתוב ונזכר קודם שהתחיל ברוך אתה ה' נחלקו האחרונים כיוון שצריך לחזור על מילת הא-ל והביאם שדה חמד במערכת ר"ה ג' ג' שדעת המטה אברהם שאסור. כיון שאסור להזכיר שם ה' שלא לצורך אבל הפמ"ג שבדיעבד מתירים דאין זה ברכה שאסור לברך ברכה לבטלה אלא זה תפלה. יכול לחזור ולהתחנן לה' ולהזכיר שם ה' והרי יש ביו"ט ברי"ה אנו מזכירים כ"ו פעמים את שם ה' ולכן מותר לחזור כל זמן שלא אמר ברוך אתה ה' ועיין במש"ב ס"ק ט"ז.

